

Den første Sørafrikaner

Wopko Jensma lever i et samfunn hvor menneskets identitet og andre menneskers oppfatning av denne identitet er avhengig av hvilken bås man står i. Wopko Jensma lar seg ikke plassere, mag. art. Gunnar Skagestad viser hvorfor. Kanskje er Jensma den første sørafrikaner.

*Av Gunnar
Skagestad*

Det er grotid i sørafrikansk kunstliv. Paradoksalt nok, kan hende, men dels som en reaksjon mot vold og undertrykkelse skjer det en fornyelse innen diktning og bildende kunst. Ett navn står her i brennpunktet: *Wopko Jensma*.

Hvem er han, spørres det i dagens Sør-Afrika — hvem er nå denne Wopko Jensma som man plutselig er begynt å høre om fra de forskjellige hold? Hva står det på merkelappen hans.

Uunngåelige spørsmål i apartheid-samfunnet, hvor man har gjort seg så avhengig av å plassere folk i adskilte båser i en hver (også kunstnerisk) henseende.

Wopko Jensma passer ikke inn i noen tilgjengelig bås. Håp og fortvilelse — kanskje mest fortvilelse — er de to hovedelementene i hans arbeider. Men der er meget mer, og man vil finne det meste i en nylig utkommet bok med den omensfylte tittel *Sing For Our Execution*. (*Sing For Our Execution 7 poems and Woodcuts* by Wopko Jensma. Utg. i fellesskap av Raven Press og Ophir Publications, Johannesburg, 1973.) Det er en samlig lyrikk og grafiske arbeider (tresnitt) som utstråler en eiendommelig intensitet. Som f. eks. i disse linjene fra bokens innledningsdikt (i anmelderens oversettelse):

*i sophiatown
klatrer*

*can themba opp trinnene
eller det som er igjen av dem
han åpner døren til et hus
helt opp mot himmelen
og står måpende over kanten*

*for dette var stedet
hvor verden endte.*

Undergangsstemningen er her fremtredende: Can Themba var selve legemliggjørelsen av den ånd — det pågangsmot — som preget det engang livskraftige lille samfunnet Sophiatown. Sophiatowns skjebne — tvangsforflytting av befolkningen — er blitt mange sørafrikanske lokalsamfunn til del.

Protestdiktning? Javel, men først og fremst skildring og gjenskapning, av situasjoner og stemninger. Det er *leseren* som blir sittende igjen med impulsen til protest, når den nådeløst konkrete symbolikk trenger seg på:

*så låste han omhyggelig
forat ingen skulle stjele
og gikk tilbake nedenunder
og slo seg ned
for å vente
på at huset skulle reise
seg påny
på at hans folks ben og armer
skulle festes tilbake på plass*

*om morgenen fant de ham
kald som en stein
spurver i ferd med å hakke
øynene ut*

I en senere sekvens lar Jensma en halv-bevisst kontemplativ ro, banal på grensen til det latterlige, brytes med tilværelsens undring, og bygges opp til et fint avstemt klimaks:

*idag er det tirsdag
igår var det mandag
imorgen blir det onsdag
deretter enda en dag*

*gang på gang bryter havet
sammen mot den visse død
på dets brennende strender...*

Jensma's språk er hans eget. Han skriver på engelsk, men like gjerne på afrikaans, — lan-

Wopko Jensma

dets annet offisielle tungemål. Han øser av bantu-sprogenes ordtilfang, og krydrer med uttrykk av portugisisk opprinnelse. Målbruken er snappet opp fra gata og «grasrota»: Den sær-egent muntlige form som er en del av det sør-afrikanske dagligliv på tvers av de etniske, sosiale og regionale skranker, en levende folkekulturell fellesarv som har unnsloppet apartheid-systemets klamme hånd. Jensma's språk er derfor også i bredeste og dypeste forstand, hans eget hjemlands.

Hans grafiske figurer er påtrengende. Ikke skremmende stygge, men de utstråler heller

ingen trygghet eller velvilje. De synes å være besjelet, — av noe man drages mot å finne ut av. Som landet selv utgjør hver figur en spenningsfylt helhet i svart og hvitt.

Wopko Jensma's dikt, liksom hans bilder synes ved første øyeblikk å sprike. Ved nærmere fordypelse blir man derimot slått av helheten, av det konsistente — om enn spenningsfylte og mangfoldig fasetterte — mønster. Også på denne måten avspeiler han de schizofrene trekk, den kroniske identitetskrise som særpreger det samfunn han er sprunget ut av. Man for- nemmer at for Jensma selv er denne identitetskrise overvunnet, utløst i en kunstnerisk skapelsesprosess hvori han lykkes å sammenfatte i en helstøpt form de ulike erfaringer og forventninger som preger det sør-afrikanske samfunnets vidt forskjellige subkulturer og understrømninger.

Derfor er også Wopko Jensma en gåte for sitt hjemlands publikum. I deres bevissthet har de mer eller mindre snevre gruppeholdninger — «oss-dem»-dimensjonen — alltid vært dominerende. En representant for dette publikum, kunstkritikeren Peter Wilhelm, uttrykker det slik: «Han (dvs. W. J.) er en fryktinngydende ny mennesketype. Han er den første sør-afrikaner».